

जाहिरातींचे दर.

वार्षिक पत्रावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ, 'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल हंगील माफ)

किरकोळ अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधान' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—दैनिकीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख २४ जून १९४२

अंक २५

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत भांडवल रु. २,००,००,०००
 वसूल झालेले भांडवल रु. १,००,००,०००
 रिसर्व्ह फंड रु. १,१६,००,०००

मुख्य कार्यालय: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुंबईमधील शाखा: गुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काठवादेची आणि मलबार हिल्स.

इतर शाखा: अहमदाबाद (मद्र, मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्वार्टर स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंग्जवे), नागपूर (इतवारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स: वेस्टमिन्सटर बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स: सर सुनीलाल श्री. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल साराभाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. नेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स:

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरिल व्याज हात योजनेने दिले जाते. सहमाही असेर व्याजाची किमान रक्कम ५ रु. पेक्षा कमी झाल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अल्प मुदतीच्या व सेविंग बँक ठेवी योग्य व्याजाने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विलस व सेटलमेंट्सप्रमाणे बँक एक्झिक्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तऱ्हेचे ट्रस्टीचे काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट—टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस: पुणे शहर.

स्थानिक शाखा: डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा: दलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत भांडवल : रु. १०,००,०००

विक्रीस काढलेले भांडवल : रु. ५,००,०००

सपलेले भांडवल : रु. ४,२५,०५०

वसूल झालेले भांडवल : रु. २,१७,५२५

एकूण वेळते भांडवल : रु. ११,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कृ. साठे

श्री. न. ग. पवार

श्री. इयं. वि. रानडे

श्री. वा. पुं. वडे

श्री. मा. रा. जोशी

श्री. श्री. गो. मराठे

श्री. र. चि. सोहोनी

मि. फ. वो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४१ असेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी व. सा. व. शेकडा ४ टक्के करमाफ डिव्हिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चाळू आहे.

म. वि. गोखले
मॅनेजर.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

विविध माहिती

सातारा नामदेव को. बँक

सातारा नामदेव को. बँकेच्या ठेवीदारांना, त्यांच्या ठेवीच्या तिसऱ्या हप्त्याची रुपयास दोन आणेप्रमाणे वाटणी ता. १-७-४२ पासून करण्यांत येणार आहे, असे बँकेचे लिक्विडेटर श्री. के. बा. गजेंद्रगडकर वकील हे कळवितात.

पुणे-भोर मोटार युनियन, लि.

वरील नांवाची साजगी कंपनी श्री. एम्. एन्. नाईक ह्यांनी नोंदली आहे, तिचे मांडवल एक लक्ष रुपयांचे आहे.

विदेशी बँकेचा हिंदी नोकरवर्ग

“ज्या देशांत बँकेचे काम चालते तेथील तद्देशीय नोकर लोकांवर अधिकाधिक जबाबदारी टाकण्याचे बँकेचे धोरण आहे. युरोपियन नोकरांचे प्रमाण कमी होत चालल्याने, तद्देशीय नोकरांवरील, विशेषतः हिंदुस्थानातील नोकरांवरील, जबाबदारी वाढत आहे. ह्या परीक्षेस हिंदी नोकर उत्कृष्ट रीतीने उतरत आहेत” चार्टर्ड बँक ऑफ इंडिया, ऑस्ट्रेलिया अँड चायनाचे अध्यक्ष, मि. ग्रॅन्थम ह्यांनी बँकेच्या वार्षिक सभेचे प्रसंगी वरील उद्गार काढले.

साखरेची आयात व निर्गत

गेल्या दोन वर्षांत हिंदुस्थानांत साखर किती आली व हिंदुस्थानांतून किती बाहेर गेली ह्याविषयी आकडे साली दिले आहेत:-

१ एप्रिल ते ३१ मार्च (आकडे रुपयांचे आहेत)

वर्ष	निर्गत	आयात	आयातपैकी निर्गत
१९४०-४१	२७,१९,९६४	३६,१०,०८९	१६,१९,५२०
१९४१-४२	३१,७८,४४८	१०७,५४,४९८	७०,९३,६२९

ताशी बेग ६० मैल

अमेरिकेंत व कॅनडांत १९४१ साली दररोज सरासरीने १,४६२ उताऱ्यांच्या आगगाड्या चालू होत्या व त्यांच्या दर ताशी बेगाची सरासरी ६० मैल होती.

आफ्रिकेंतील नवे रस्ते

भूमध्य समुद्र व सुएझचा कालवा ह्यांतून माल-वहातूक होणे कठीण झाल्यामुळे मध्य आफ्रिकेंत वहातुकीसाठी रस्ते तयार करणे आवश्यक झाले. मध्य आफ्रिकेंत असे १५ हजार मैल लांबीचे रस्ते तयार करण्यांत आले आहेत व त्यापैकी दोन लांब रस्ते पूर्व-पश्चिम जाणारे आहेत. ह्या रस्त्यांमुळे लष्करी वहातुकीची सोय झाली आहे.

मोटारीच्या वेगावर नियंत्रण

“आज अमेरिकेंत एकूण तीन कोटि मोटार गाड्या चालू आहेत. त्यांचे चाकांवरील रबरी धावा जास्त टिकविण्याचा मोटार मालकांनी प्रयत्न केला पाहिजे. जलद गतीमुळे टायर्स क्षिजतात, असे तज्ज्ञ सांगतात तेव्हा माफक वेगाने मोटारी हाकल्यास टायर्स जास्त टिकतील. मोटार वाहनांचा कमाळ वेग ४० मैल निश्चित केल्यास सर्व मोटारवाल्यांची सोय होणार आहे. असे नियमन करणारा कायदा जारी केला पाहिजे.” प्रेसिडेंट रूसवेल्ट ह्यांनी वरीलप्रमाणे एक पत्र अमेरिकेंतील स्टेट गव्हर्नरांना पाठविले आहे.

अमेरिकेच्या इतिहासाच्या शिक्षणाचे महत्त्व

ब्रिटिश बोर्ड ऑफ एज्युकेशनने एक पत्रक प्रसिद्ध केले आहे, त्यांत त्याने म्हटले आहे की, अमेरिकेचे जगातील राष्ट्रामधील प्रमुख स्थान व अमेरिका आणि ग्रेट ब्रिटन ह्यांचा निकट संबंध ही लक्षांत घेता ब्रिटिश मुलांस अमेरिकन इतिहास व अमेरिकन रहाणी ह्यांची माहिती असणे आवश्यक आहे. प्राचीन इतिहास कमी करून त्याची जागा अमेरिकन इतिहासाने घ्यावी, अशी त्याची सूचना आहे.

अमेरिका-क्युबा करार

अमेरिका आणि क्युबा ह्यांचेमध्यें करार झाला आहे, त्या अन्वये क्युबाला जर्मन पाणबुड्यांस तोंड देण्यास समर्थ करण्याचे अमेरिकेने कबूल केले आहे.

महागाई भत्ता

मुंबई शहरातील गिरणी कामगारांस रहाणीच्या खर्चाच्या वाढत्या मानाचे प्रमाणांत महागाई भत्ता मिळत आहे. रहाणीच्या खर्चाचे मान आणखी वाढत जाणार असल्याची चिन्हे दिसत असल्याने, ह्या वाढत्या मानास अनुसरून भत्ता देण्याचे गिरणी-मालकांनी ठरविले आहे.

हिंदुस्थान सरकारचा उत्पन्न-खर्च

एप्रिल, १९४२ मध्ये हिंदुस्थान सरकारने आपल्या उत्पन्नापेक्षा ८३ कोटि रुपये अधिक खर्च केला. उत्पन्नांत एप्रिल १९४१ चे मानाने १३ कोटींची भर पडली, परंतु लष्करी खर्चात ३ कोटींची वाढ झाली. सरकारचे कायम कर्ज ७५ लाखांनी कमी झाले.

हिंदी कापडाची निर्गत

हिंदुस्थानाने १९४१-४२ मध्ये ३८३ कोटि रुपयांचे सर्व तऱ्हेचे मिळून कापड निर्गत केले. १९४०-४१ मधील निर्गतीची किंमत १८ कोटि रुपये भरली होती. १९३८-३९ मधील कापडाची निर्गत ८३ कोटि रुपयांचीसुद्धा नव्हती.

रहाणीचा वाढता खर्च

मुंबई शहरातील कामगारांच्या रहाणीच्या खर्चाचे मान जून १९३४ अखेरच्या वर्षी १०० होते असे मानल्यास, १५ मे, १९४२ अखेरच्या महिन्यांत ते १४२ झाले. केवळ साय पदा-थीची महागाई १०० ची १६४ झाली.

रात्रपाळी

मार्च, १९४२ अखेर मुंबई शहरातील ६१ गिरण्यांत व अहमदाबादमधील ५७ गिरण्यांत रात्रपाळी चालू होती व त्या पाळींत अनुक्रमे ७१,७९२ व ३९,१९६ कामगार काम करीत होते.

१० अब्ज रुपयांचा पंचवार्षिक कार्यक्रम

चालू युद्ध संपल्यानंतर, हिंदुस्थानास पंचवार्षिक औद्योगिक योजना हाती घ्यावी लागेल व तिचेवर सुमारे १० अब्ज रुपये खर्चाचे लागतील, असे सर एम. विश्वेश्वर अय्या हे आपल्या एका भाषणांत नुकतेच म्हणाले.

हिंदी चलनी नोटांत वाढ

२५ ऑगस्ट, १९३९ ते ५ जून, १९४२ ह्या मुदतीत चलनाचा विस्तार सुमारे २ अब्ज, ६६ कोटि रुपयांनी झाला आहे, असे रिझर्व्ह बँकेने प्रसिद्ध केलेल्या आंकड्यांवरून दिसून येते.

ट्रॅम व बसच्या दरांत वाढ

मद्रासमधील बस व ट्रॅम ह्यांच्या दरांत १ जुलैपासून वाढ करण्यांत येणार आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ११६	४ महाराष्ट्रातील कार-
२ चर्चिल-रुझव्हेल्ट चर्चा ११७	साने—गेल्या आठवड्यां-
३ देशी कपाशीचा उठाव ११८	तील बाणे बाजार—रेल्वेचे
४ सरकारी रेल्वेजचा हिशोब ११८	कॉफीटचे स्लीपर्स
५ रेल्वेजमधील भांडवल- वरील ध्याज ... ११८	७ कचरा पेटांतील संपत्ति २००
६ स्फुट विचार ... ११९	८ इन्कमटॅक्स अधिकार्या- कडे अर्ज ... २०१
हिंदुस्थानांत चहाचा नुद- डा नाही—मसदेशी चलनी नोटा—साखरेचा पुरवठा	९ मुंबई प्रांतातील जन्म- मृत्यु ... २०१

अर्थ

बुधवार, ता. २४ जून, १९४२

चर्चिल-रुझव्हेल्ट चर्चा

ब्रिटिश मुख्य प्रधान, मि. चर्चिल, प्रेसिडेंट रुझव्हेल्ट यांच्याशी युद्धविषयक चर्चा करण्यासाठी गेल्या आठवड्यांत अनपेक्षित रीतीने अमेरिकेस गेले. गेल्या दहा महिन्यांतली त्यांची अमेरिकेस ही तिसरी भेट होय. मागच्या ऑगस्टमधील त्यांच्या प्रेसिडेंट रुझव्हेल्ट यांच्याशी झालेल्या वाटाघाटीतून "अटलांटिक सनद" बाहेर पडली. नंतर डिसेंबरात जी त्यांची चर्चा झाली तिचा परिणाम मित्रराष्ट्रांचे सहकार्य हटवण्यात झाला. आतां ह्या तिसऱ्या प्रसंगी युद्धपरिस्थितीचा विचार होऊन तात्काळ अंगिकारण्यांत यावयाच्या धोरणाची योजना निश्चित केली जाईल असे अनुमान काढण्यास हरकत नाही. सध्या युद्धास आणीबाणीचे स्वरूप प्राप्त झाले असून निरनिराळ्या रणक्षेत्रांत चालवावयाच्या मोहिमांच्या दिशा ठरवून त्याप्रमाणे कृति घडवून आणणे अगत्याचे झाले आहे. इंग्लंड व रशिया यांच्यामध्ये नुकताच तह झाला आहे आणि रशिया व अमेरिका यांचाहि करार झाला आहे. ह्या घडामोडींचे धागेदेरे नीट एकत्रित करून मित्रराष्ट्रांचे प्रयत्नांत एकसूत्रपणा निर्माण करणे अत्यंत आवश्यक आहे. युरोपांत जर्मनीविरुद्ध दुसरी आघाडी निर्माण करण्यासंबंधांत मि. चर्चिल व प्रेसिडेंट रुझव्हेल्ट यांचे बोलणे होऊन त्यांतून निश्चित धोरण बाहेर येईल असा तर्क आहे. काही झाले तरी चीन व रशिया ह्यांस सहाय देणे, लिबियामध्ये चाललेल्या लढायांचे संबंधांत पुढची दिशा ठरवणे आणि समुद्रवहातुकीच्या प्रश्नाचा समाधानकारक निकाल लावणे ह्या गोष्टींचा सल त्या चर्चेत होईल ह्यांत शंका नाही. मि. चर्चिल मुद्दाम अमेरिकन प्रेसिडेंटांचे भेटीस गेले ह्यावरून सध्याच्या युद्ध-परिस्थितीस किती महत्त्व देण्यांत येत आहे, ह्याची कल्पना येते. दुरून किंवा सहागारांच्या व प्रतिनिधींच्या मार्फत केलेल्या वाटाघाटींमध्ये कालक्षेप होऊन तपशीलवार निर्णय करणे कठीण असते. ही गोष्ट लक्षांत घेऊन ब्रिटिश व अमेरिकन राष्ट्रांच्या मुख्यांनी स्वतःच प्रत्यक्ष विचारविनिमय केला आहे ह्यावरून परिणामकारक योजना निश्चित होऊन युद्धास

निरनिराळ्या क्षेत्रांत मित्र-राष्ट्रांकडून तात्काळ नवीन बळण लावण्यांत येईल असे अनुमान काढण्यास हरकत नाही. रुझव्हेल्ट-चर्चिल चर्चेचे बोहोकडे स्वागत करण्यांत आले आहे हे ह्या अपेक्षेमुळेच होय.

गेल्या आठवड्यांत लिबियामध्ये विलक्षण सपाट्याने युद्धाच्या घडामोडी झाल्या आहेत. टोब्रुकच्या पश्चिमेस व दक्षिणेस असलेली मजबूत ठाणी जनरल रिची ह्यांस शत्रूच्या चिलखती व सशस्त्र गाड्यांनी पुढे धडका मारल्यामुळे सोडून घावी लागली. समुद्रकिनार्याने जाणारा टोब्रुकच्या पूर्वेचा रस्ताहि शत्रूने अडवून टाकला. लिबियांतल्या लढाया वस्तुतः इजिप्तच्या सरहद्दीच्या रक्षणासाठी ब्रिटिश फौजा लढत आल्या आहेत. मार्गे टोब्रुकला शत्रूने कित्येक महिने वेढा दिला असताहि ते ठाणे त्यास घेतां आले नाही तथापि ह्या वेपेस ते एक दिवसांतच खाली करावे लागले आहे. जनरल रिची ह्यांस आपले सैन्य मार्गे आणावे लागले तरी त्यांचे मुख्य काम इजिप्तचे संरक्षण हे आहे आणि ती कामगिरी बजावण्याचे सामर्थ्य त्यास आहे. ह्यामुळे जनरल रॉमेलने मारलेली मुसंडी शत्रूस अंतिम उद्दिष्टाचे दृष्टीने विशेष सहायकारक होण्यासारखी नाही. जनरल रॉमेलची लिबियांतली मोहीम आणि जर्मनांचा सबॅस्टापोलवरील हल्ला ह्यांचे ध्येय एकच असल्याने त्यांचा एकत्र विचार केला पाहिजे. भूमध्य समुद्राच्या पूर्व भागांत आणि कॉकेशसच्या पूर्व रशियन प्रदेशांत हिटलरला आपले वर्चस्व स्थापावयाचे आहे. सबॅस्टापोल हे मान्याचे ठाणे जोपर्यंत सर झाले नाही तोपावेतो हा हेतु सफल होऊ शकत नाही ह्या जाणीवेने जर्मन फौजा त्या बंदीस्त ठिकाणावर जोशध्या व निकराच्या धडक्या देत आहेत. रशियन लढवय्ये शत्रूच्या ह्या हल्ल्यांस मोठ्या चिकाटीने व शौर्याने तोंड देत आहेत. सारकेंव्हा आघाडीवर त्यांनी जर्मनांचा प्रतिकार यशस्वी रीतीने करून त्याची प्रगति कुंठित करून टाकली आहे. एशियामध्ये जपान सध्या आपले शक्तिसर्वस्व चीनच्या किनाऱ्यालगतच्या प्रांतांत एकवटून त्या देशाचा कोंडमारा करू पहात आहे. ब्रह्मदेशांतून चीनमध्ये जाणारा रस्ता आतां निरुपयोगी झाल्याने चिनी सैन्यास लढाऊ सामुग्रीचा पुरवठा होणे कठिण होऊन बसले आहे, चीनचा काटा एकदा काढून टाकला म्हणजे दुसऱ्या युद्धक्षेत्रांत हालचाली करणे सोयीचे होईल ह्या कल्पनेने जपानने आपले पॅसिफिक महासागरांतले धोरण आसले आहे. चीनमध्ये परिस्थिती कठिण झाली असली तरी तेथील लोक निकराने लढत आहेत आणि जपानचा अखेर पराभव होईपर्यंत झगडण्याचा त्यांचा निश्चय कायम आहे. चीनला सर्व प्रकारांनी सहाय देण्याची जबाबदारी अमेरिकेने आपल्या शिरावर घेतली असून पॅसिफिक महासागरातील युद्धाचे नेतृत्व सर्वस्वी त्या राष्ट्राकडे आलेले आहे. निरनिराळ्या रणक्षेत्रांतील परिस्थितीचे वर सिंहावलोकन केले आहे त्यावरून प्रेसिडेंट रुझव्हेल्ट आणि मि. चर्चिल ह्यांच्यामधील चर्चेत कोणते प्रश्न प्रामुख्याने पुढे आले असतील ह्याची कल्पना करता येण्यासारखी आहे आणि त्यांच्या वाटाघाटींत सर्वत्र अपूर्व महत्त्व देण्यांत येत आहे ह्याचे रहस्यहि समजण्यासारखे आहे. रशिया व चीन ह्या देशांस युद्धसामुग्रीचा पुरवठा वहातुकीच्या अडकणींस तोंड देऊन देण्याची व्यवस्था, हिंदुस्थानांत लढाऊ सामानाच्या उत्पादनाची कार्यक्षम संघ-

टॅना आणि युरोपमध्ये जर्मनीस पायबंद बसावा म्हणून पश्चिमेकडे दुसरी आवाढी चालू करण्याची आवश्यकता ह्या बाबी अत्यंत जिद्दालयाच्या म्हणून मि. चर्चिल व प्रेसिडेंट रुझवेल्ट ह्यांनी चर्चिल्या असल्या पाहिजेत, ह्या कित्येक चाणाक्ष लोकांनी काढलेल्या अनुमानास पुष्कळ जागा आहे ह्यांत शंका नाही.

मि. चर्चिल अमेरिकेस जावयास निघाले तेव्हा लिबियांतली परिस्थिति म्हणण्यासारखी प्रतिकूल नव्हती आणि जर्मन फौजांस तेथे आढवून घरतां येईल असें वाटत होते. पण उत्तर आफ्रिकेतील परिस्थिति एकाएकी बदलली आणि टोब्रुक मार्गे लढत ठेवणें जनरल रिची ह्यांस श्रेयस्कर वाटलें नाही आणि आपली सर्व लढाऊ शक्ति इजिप्तच्या सरहद्दिवर एकवटणें त्यांस योग्य दिसल्यानें आपल्या फौजेची पुनर्घटना त्यांनी त्या दिशेनें केली आहे. युद्धांतल्या डावपेचांचा निर्णय एसाद-दुसऱ्या आघाडीकडे पाहून करावयाचा नसतो. संबंध युद्धघोरणाच्या दृष्टीनें सैन्यांच्या हालचाली सत्ताधिकार्यांस कराव्या लागतात ही गोष्ट लिबियातील तात्पुरत्या प्रतिकूल परिस्थितीचा विचार करतांना घ्यानांत ठेवणें आवश्यक आहे. चर्चिल-रुझवेल्ट चर्चेमध्ये लिबिया व सर्वेस्टापोल ह्यांस अत्यंत महत्त्वाचें स्थान दिलें जाईल हें सांगायला नको.

हिंदुस्थानांतील गिरण्यांत देशी कपाशीच्या उठावांत वाढ

हिंदी कपास कापडाच्या गिरण्यांचे कापडाचे उत्पादन वाढत आहे व त्यामुळे त्यांचेमधील कपाशीचा उठावहि अधिक होत आहे. १ सप्टेंबर ते २८ फेब्रुवारी ह्या १९४१-४२ च्या सहा-माहीत हिंदुस्थानांतील गिरण्यांत देशी कपाशीच्या २०.३ लक्ष गाठींचा उठाव झाला. १९४०-४१ च्या व १९३९-४० च्या तत्सम मुदतीतील उठावाचे आकडे अनुक्रमे १७.३ लक्ष गाठी व १५.३ लक्ष गाठी असे आहेत. म्हणजे, वाढीचें प्रमाण अनुक्रमे १५.८% व ३३.३% असे पडले. बंगालसेरीज बाकी सर्व ठिकाणी कपाशीचा उठाव अधिक झाला. खालील तक्त्यांत ह्या संबंधीचे तुलनात्मक आकडे दिले आहेत:—

(४०० पौंड कपाशीची गाठ)

प्रांत व संस्थाने	१९४१-४२	१९४०-४१	१९३९-४०
मुंबई प्रांत	९,१४,२२१	७,५३,२७३	६,२२,६३५
मद्रास	२,९०,८६७	२,६४,३८८	२,३९,११४
संयुक्तप्रांत	२,१९,१३१	१,९०,६११	१,७१,६९४
मध्यप्रांत-व-हाड	९४,१५२	७८,१९७	८०,५९०
बंगाल	६३,३८९	६६,५२४	४८,१४८
पंजाब व दिल्ली	९१,४७५	८५,१११	७२,९५५
इतर ब्रिटिश हिंदुस्थान	२४,९१५	२४,१९८	२३,५९१
हैद्राबाद	४२,९५२	३५,१७१	३४,६३२
म्हैसूर	३६,२७७	३५,१२४	३३,०१५
बडोचे	४५,८५२	४४,५३५	३८,१५९
ग्वालेर	५०,००१	४६,९४४	४२,७३९
इंदूर	८५,६१६	७१,४६३	५९,६६१
इतर ब्रि. संस्थाने	९४,३७१	७२,२८९	७१,५९४

मुंबई प्रांतांतील देशी कपाशीच्या उठावांत पुष्कळच वाढ झालेली दिसून येते. बंगालमधील उठाव घटलेला आढळतो. मार्च, १९४२ मध्ये कामगार हादरे सोडून गेल्यामुळे सर्वच प्रांतांत कपास कमी सपली.

हिंदी सरकारी रेल्वेजचा हिशेब

हिंदी रेल्वेजच्या १९४१-४२ च्या अहवालांतील साठील माहिती उद्बोधक वाटेल:—

एकूण ठोक उत्पन्न	१२७ कोटि रुपये
गेल्या वर्षीपेक्षा वाढ	१३.५%
व्यवस्थेचा खर्च	७३ कोटि रुपये
निव्वळ उत्पन्न	५४.३ कोटि रुपये
व्याज दिले	२८.३ कोटि रुपये
वाढावा	२६.३ कोटि रुपये
उत्तारूंच्या वहातुकीचे उत्पन्न	३५.३ कोटि रुपये
माल वहातुकीचे उत्पन्न	८४.३ कोटि रुपये
सैनिकांच्या खास गाड्या सोडल्या	
(पहिले नऊ महिने)	२,०००
रेल्वेत गुंतलेले भांडवल	७५८ कोटि रुपये
रेल्वे रस्त्यांची लांबी	३३,२८९ मैल
उत्तारूंची संख्या	५७.३ कोटि

एका उत्तारूने एक मैलाचा प्रवास केला की रेल्वेला ३.९९ पै मिळतात व एक टन मालाची एक मैल वहातुक केली की रेल्वेस ६.१९ पै चें उत्पन्न होतें, असा हिशेब आहे. प्रत्येक उत्तारूने सरासरीने ३४.३ मैल प्रवास केला व प्रत्येक टन माल सरासरीने २७.३ मैल वहाण्यांत आला.

रेल्वेजमधील भांडवलावर किती व्याज सुटले ?

हिंदी सरकारी रेल्वेजच्या हिशेबाची व मध्यवर्ती सरकारच्या इतर हिशेबांची १९२४-२५ मध्ये फारकत करण्यांत आला, तेव्हांपासून आतापर्यंत रेल्वेजमध्ये गुंतलेल्या भांडवलावर किती व्याज सुटले, ह्याचे आंकडे खाली दिले आहेत:—

वर्ष	व्याज (%)
१९२४-२५	५.८
१९२५-२६	५.२
१९२६-२७	४.९
१९२७-२८	५.३
१९२८-२९	५.०
१९२९-३०	४.५
१९३०-३१	३.५
१९३१-३२	३.०
१९३२-३३	२.९
१९३३-३४	३.१
१९३४-३५	३.४
१९३५-३६	३.५
१९३६-३७	४.१
१९३७-३८	४.२
१९३८-३९	४.१
१९३९-४०	४.४
१९४०-४१	६.२
१९४१-४२	(दुरुस्त अंदाज) ७.२
१९४२-४३	(अंदाज) ७.२

१९२४-२५ पासून आतापर्यंत हिंदी रेल्वेजनी ६३.३ कोटि रुपये निव्वळ नफा मिळविला व १०.१३ कोटि रुपये मध्यवर्ती सरकारास दिले. रेल्वे रिव्हर्न फंडांत ७ कोटि रुपये आहेत. पसारा फंडांतून काढून घेतलेल्या रकमेपैकी अद्याप १.५३ कोटि रुपयांची परतफेड व्हावयाची आहे.

स्फुट विचार

हिंदुस्थानांत चहाचा तुटवडा नाही

मध्यंतरी रॉयटरच्या मार्फत अशी बातमी प्रसिद्ध झाली होती की अमेरिका, इंग्लंड व दक्षिण आफ्रिका ह्यांच्या सरकारांनी जगातील चहाचा सबंद पुरवठा स्वरेदी करून आपणांमध्ये स्वतःच्या लोकांच्या गरजेप्रमाणे वांटून घेण्याचे ठरवले आहे. विशिष्ट युद्धपरिस्थितीमुळे उद्भवणाऱ्या या अडचणीस चहासारख्या सामान्य जल्मीच्या जिनसाचा पुरवठा निश्चित होईल अशी व्यवस्था वरील राष्ट्रांच्या सरकारांनी करण्याची योजना हाती घेतली असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही, पण ह्याचा अर्थ असा होऊ शकत नाही की चहा मोठ्या प्रमाणावर पिकवणाऱ्या देशांतील लोकांच्या मागणीकडे दुर्लक्ष करून त्यांतला सर्वच्या सर्व पुरवठा अमेरिका, इंग्लंड व दक्षिण आफ्रिका ह्यांनी उचलावा. हिंदुस्थान, सिलोन व चीन हे देश चहाच्या उत्पादनाचे बाबतीत प्रमुख आहेत आणि ह्या देशांत मिळणाऱ्या एकूण चहापैकी अगदी थोडा भाग हिंदी जनतेस मामुली परिस्थितीत लागतो व बाकीचा परदेशांत निर्यात केला जातो. ह्या कारणाने चहाचा तुटवडा हिंदुस्थानांत भासण्याचे वास्तविक कारण नाही. परंतु वर निर्दिष्ट केलेली बातमी प्रसिद्ध झाल्यामुळे गैरसमजास जागा उत्पन्न झाली आणि त्याचा परिणाम सद्देबाजीने चहाच्या किंमतीवर चढण्यांत झाला असे निदर्शनास आल्यावरून हिंदुस्थान सरकाराने आता असे जाहीर केले आहे की, अमेरिका व इंग्लंड ह्यांनी चहाची स्वरेदी ह्या देशांत मोठ्या प्रमाणावर केली तरी हिंदी जनतेस लागणारा चहा राखून ठेवण्याची योग्य तजवीज करण्यांत येईल. पुढे चहाचा तुटवडा पडेल ह्या समजुतीने व्यापाऱ्यांनी त्याची स्वरेदी एवढापासून करण्याचे प्रयोजन नाही अशी सूचना सरकारने केली आहे. तिच्याकडे जनतेचे लक्ष वेधले जाणे अगत्याचे आहे. पुढील तुटवड्याच्या समजुतीने आज आगाऊ चहाची स्वरेदी होणे म्हणजे कुत्रिम रीतीने त्याची किंमत वाढणे हे होय. ह्यासाठी जरूर दिसल्यास सरकारने योग्य नियंत्रण केले पाहिजे.

ब्रह्मदेशी चलनी नोटा

ब्रह्मदेशांत प्रचलित असलेल्या हिंदी चलनी नोटांचे पैसे हिंदुस्थान सरकारच्या परवानगीवांचून रिझर्व्ह बँकेने देऊ नयेत असा हुकूम मार्गे काढण्यांत आला आहे आणि ह्या नोटा व त्यांचे तारण सरकारने स्वतःच्या ताब्यांत घेतले आहे. ह्या व्यवस्थेचा उद्देश ब्रह्मदेशीय नोटांचा पैसा जपानच्या हाती लागू नये हा आहे. शत्रूने ब्रह्मदेश व्यापला असल्याने तेथे प्रचलित असलेल्या नोटांचा उपयोग स्वतःच्या फायद्यासाठी करण्यासाठी युक्त्या चोखण्यास तो कचरणार नाही. तथापि, ब्रह्मदेशांतून परत आलेल्या हिंदी लोकांच्या जवळ असलेल्या नोटांचा पैसा त्यांस मिळणे वाजवी असल्याने त्याबद्दलची योग्य चौकशी होऊन हिंदुस्थान सरकारकडून जरूर ती तजवीज होईल. बँक ऑफ इंग्लंडच्या नोटा फ्रान्समध्ये जर्मनांच्या हाती लागल्या होत्या तेव्हा वरीलप्रमाणेच त्या मोठ्या जाण्याबाबत निबंध घालण्यांत आले होते. ब्रह्मदेशांत प्रचलित असलेल्या हिंदी नोटांची रकम गेल्या महिन्याच्या २९ तारखेस २९ कोटी रुपये होती आणि त्या दिवशी एकूण नोटांच्या तारण निधीचे प्रमाण सुमारे ६२ टक्के होते. ह्या प्रमाणांत ब्रह्म नोटांच्या तारणाचा आंकडा सुमारे १७३ कोटी

होतो आणि त्यांत सोने व स्टॅलिंग पौंडांतील कर्जरेक्यांचा अंतर्भाव होतो. ब्रह्म नोटांच्या मोठीचे पैसे ह्या निधीमधून हिंदुस्थान सरकारास देता येईल. ब्रह्मदेशांत राहिलेल्या नोटांच्या पैशाचे काय करावयाचे ह्या प्रश्नाचा निकाल तो देश शत्रूच्या हातून परत आल्यावर करावा लागेल. त्यावेळी जरूर पडेल त्यामानाने नोटांच्या निधीचा विनियोग करता येईल. ब्रह्म नोटांचे संबंधांत सरकारने वट्टहुकूम काढून व्यवस्था केली आहे तिचा हिंदी चलन व्यवस्थेवर काहीच प्रतिकूल परिणाम होणार नाही. ही व्यवस्था मामुली रीतीने चालेल आणि हिंदी चलनी नोटांस नेहमीप्रमाणे कायदेशीर तारण भरपूर राहील.

साखरेचा पुरवठा व महाराष्ट्रांतील कारखाने

हिंदुस्थानांतील साखरेच्या पुरवठ्यावर नियंत्रण घालण्यांत आले आहे, त्याचा अवास्तव फायदा घाउक व्यापारी बेऊ लागले आहेत, असे दिसते. किरकोळ व्यापाऱ्यांस साखरेचा पुरवठा होत नाही व गिऱ्हाकांना ठराविक दराने साखर मिळू शकत नाही, अशी परिस्थिती मुंबई शहरांत झाली असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे. मुंबई सरकारने ह्या संबंधांत कसून चौकशीस प्रारंभ केला असून, फायदा मोडणारांवर सटले भरण्यांत येणार आहेत. व्यापाऱ्यांनी त्यासहि दाद न दिल्यास, सरकार स्वतःच सर्व साखरेचा साठा करून ती लोकांना उपलब्ध करील. सरकारी धान्याच्या दुकानांत साखर विक्रीस ठेवण्यांत आली आहे, ती नियंत्रित दरापेक्षा थोडी स्वस्त विकण्यांत येत आहे. एका वेळेस एक शेरापर्यंत तेथे साखर मिळू शकते. मुंबई शहरांत साखरेचा साठा पुरेसा आहे व प्रांतांतील जिल्हांतहि साखरेचा पुरवठा नीट व्हावा, ह्या दृष्टीने सरकारने महाराष्ट्रांतील साखर-कारखान्यांच्या सहायाने व्यवस्था केली आहे. ह्या कारखान्यांजवळ १,४४,००० पोती साखर शिष्टक आहे, तिचा पुरवठा अहमदनगर, खानदेश, नाशिक, पुणे, सोलापूर, सातारा व विजापूर ह्या जिल्हांस होऊ शकेल. बाकीच्या जिल्हांसाठी बाहेरून साखर आणवून घावी लागेल. महाराष्ट्रांत गेल्या काही वर्षांत प्रतिकूल परिस्थितीस तोंड देऊनहि साखरेचा धंदा स्थापन करण्यांत आला त्याचे महत्त्व सद्यःपरिस्थितीत सहज लक्षांत येईल. ह्या कारखान्यांचे अभावी, मुंबई प्रांतास साखरेसाठी सर्वस्वी बाहेरील पुरवठ्यावर अवलंबून रहावे लागले असते. महाराष्ट्र हा उसाच्या लागवडीस व साखर-कारखान्यांच्या स्थापनेस विशेष सोईचा प्रदेश आहे; तेव्हा हिंदुस्थानांतील दोन प्रांतांत साखरेचे कारखाने पुष्कळ निघाले म्हणून महाराष्ट्रांत ते निवृत्त नयेत ह्या तफारीस महाराष्ट्राने न जुमानतां येथे साखर-कारखाने काढले, ही मोष्ट कशी हितावह झालेली आहे, ह्याचे बोडेसे प्रत्यंतर साखरेच्या सध्यांच्या दुर्मिळतेमुळे येत आहे.

रेल्वेचे कॉकीटचे स्लीपर्स

ग्रेट ब्रिटनमधील रेल्वेच्या रुळांचे बैठकीकरिता दरसाळ सुमारे ४० लक्ष स्लीपर्स लागतात, ते सर्व बाल्टिक समुद्राचे जवळच्या देशांतून व कॅनडांतून आयात होत असत. आता त्यांची आयात होणे कठीण झाले आहे. ग्रेट ब्रिटनमधील लाकडाचा त्या कामी उपयोग केला, तरी ते लाकूड टिकाऊ नसते. मोठ्या वहातुकीच्या रस्त्यासाठी चांगल्या लाकडी स्लीपर्सचा उपयोग करावयाचा व साइडिंग आणि किरकोळ शाखा ह्यांचेसाठी कॉकीटच्या बैठकी तयार करावयाच्या, असे ठरविण्यांत

आले आहे. कॉक्रीटचे स्लीपरस बनविण्याचा प्रयत्न कित्येक वर्षे चालू आहे. परंतु जलद वेगाने जीवरून गाढ्या जातात, अशा रेल्वे रुळांना ते सोडस्कर पडत नाहीत असा अनुभव आला आहे. लाकडाच्या स्लीपरसारखाच कॉक्रीटचा स्लीपर केला, तर त्याचे लाकडी वजन स्लीपरच्या तीन-चार पट भरेल. म्हणून कॉक्रीटचा स्लीपर वेगळ्या तऱ्हेने बनविण्यांत येतो. कॉक्रीटचे ठोकळे ओतण्यांत येतात व प्रत्येक रुळाखाली एक असे ते अंतरांतराने मांडण्यांत येतात. ह्यांच्या जोड्या मधून मधून पोलादी कांबीनी जोडून घेतल्या जातात. कॉक्रीटच्या प्रत्येक ठोकळ्यांत २२ फूट लांब पोलादी तार असते; व १२ ठोकळ्यांचे वजन एक टन भरते.

गेल्या आठवड्यातील नाणेबाजार

अल्प मुदतीच्या पैशाचा पुरवठा विपुल झाल्याने त्यावर सुटणाऱ्या व्याजाचा दर उतरला हे मुंबईच्या नाणे बाजाराच्या गेल्या आठवड्यातील परिस्थितीचे वैशिष्ट्य होते. "कॉलमनी"चा दर चार आणे आणि तीन ते सहा महिन्यांच्या मुदतीच्या ठेवींचा दर एक रुपया झाला. खेळत्या पैशाच्या विपुलतेचे लक्षांत येण्याजोगे गमक सरकारी ट्रेझरी बिलास आलेल्या मोठ्या मागणीत सापडते, ह्या बिलास साडेचौदा कोटी रुपयांची मागणी आली. व्याजाचा दर सुमारे साडेपंधरा आणे होता तो सुमारे पावणे चौदा आण्यांवर खाली आला. ह्या स्वस्त पैशाचा फायदा सरकारने घ्यावा हे स्वाभाविक आहे आणि ट्रेझरी बिलांवर वाढत्या उढ्या पडत आहेत हे पाहून त्यांनी आठवड्याची आपली मागणी दोन कोटींनी वाढवून ती आठ कोटी केली आहे. अनुकूल परिस्थिती दिसताच हिंदुस्थान सरकारास मध्यम मुदतीचे कर्ज काढणे सोयीचे होईल. तोपर्यंत स्वतःची पैशाची जरूर भागवण्याचा तीन महिने मुदतीच्या ट्रेझरी बिलांचा मार्ग त्यास श्रेयस्कर वाटत आहे. शेड्यूल्ड बँकांच्या शिलका रिझर्व्ह बँकेकडे ठेव म्हणून ठेवण्यांत येतात त्यांच्या रकमेने उच्चांक गाढून ती एकूणसाठ कोटी रुपये झाली हेहि पैशाच्या पुरवठ्याची विपुलता सिद्ध करित आहे. रिझर्व्ह बँकेचा आठवड्याचा तक्रा प्रसिद्ध झाला आहे त्यावरून प्रचलित चलनी नोटांच्या रकमेत थोडी वाढ झाल्याचे दिसते. पावणे एकोणतीस कोटी रुपये किंमतीच्या ब्रह्मदेशातील नोटांची जबाबदारी सरकारने उचलल्याकारणाने तेवढी रकम बँकेच्या तक्र्यांत कमी झाली आहे आणि त्याचबरोबर चलननिधीतून सुमारे सत्तावीस कोटीचे हिंदुस्थान सरकारचे रोखे कमी झाले आहेत. ह्याविषयीचे स्पष्टीकरण इतरत्र आजच्या अंकांत आलेच आहे. सरकारी रोख्यांच्या किंमती सामान्यतः भक्कमच राहिल्या. साडेतीन टक्क्यांची प्रॉमिसरी नोट स्थिर राहिली तरी बाकीचे रोखे थोडे वर सरकले. सोन्याचा भावहि एकूण पन्नास रुपयांच्या आसपास साधारणपणे स्थिर होता. सॉव्हरिनची किंमत ह्या भावाच्या आनुषंगाने साडेसदतीस-पावणे-अढतीसाच्या सुमारांत होती. चांदीचा भाव थोडा अस्थिर झाला तरी अखेर शंभर तोळ्यांस साडेपंचायशी रुपये इतक्या अजमासांत तो राहिला.

प्राप्तीवरील कराचा बोजा

मि. चर्चिल ह्यांस ब्रिटिश सरकारकडून सालीना १० हजार पौंड पगार मिळतो, त्यांतून प्राप्तीवरील कर वजा जाता त्यांस गेल्या वर्षी २,१६८ पौंड उरले. कर भागवून स्वतःचे असे १० हजार पौंड उराविण्यास त्यांस २,६६,९६ पौंडांचे वार्षिक उत्पन्न हवे, मस हिशेव गेल्या जूनमध्ये इन्कमटॅक्स-तज्ञांनी केला होता.

कचरापेट्टीतील संपत्ती

चालू युद्धपरिस्थितीत कचरापेट्टीतील कचऱ्यास विशेष महत्त्व प्राप्त झाले आहे. ग्रेट ब्रिटनमधील प्रत्येक मोठ्या शहरांत कचरा तपासण्याची व्यवस्था केलेली आहे. लंडनमध्ये हायजॅनिक लि. ने ह्या बाबतीत पुष्कळच आषाढी मारली आहे. ह्या कंपनीच्या कारखान्याचे काम अगदी नवीन पद्धतीने चालते. शहरांतिल कचऱ्याच्या गाढ्या कारखान्यांत दाखल झाल्यानंतर त्या कचरा खाली लोटून देतात, तो यारीच्या साहाय्याने पड्यावर घेण्यांत येतो. हा पड्या हळूहळू पुढे सरत जातो व त्याचे दोन्ही बाजूस उभ्या असलेल्या मुली कचऱ्यातील काचा, घातूचे तुकडे, चिंध्या, बरण्याचे तुकडे, इत्यादि घेऊन त्यासाठी स्वतंत्र ठेवलेल्या डब्यांत टाकतात. ज्यांचा पुनः उपयोग होऊ शकेल, अशा घाटल्या वगैरे घेऊन त्या धुण्यासाठी पाठविल्या जातात. कागदाहि वेगळे काढण्यांत येतात. त्यानंतर लोहचुंबक कचऱ्यातील लोखंडी तुकडे आकर्षून घेतात व वेगळ्या डब्यांत टाकतात. हे संपल्यानंतर कचरा एका मोठ्या बंदिस्त हौदांत घातला जातो. ह्या हौदांत कचऱ्याचा दळून चूर केला जातो. अगदी बारीक छिद्रांच्या पोलादी चाळणीतून बाहेर न पडणाऱ्या चुऱ्यावर जंतुयुक्त पाणी उडविले जाते. हे पाणी चुऱ्यास मिजवून टाकते व पाण्यातील जंतू चुऱ्याचे सतत रूपांतर करितात. पाण्यातील जंतूंची संख्या व त्यांचे स्वरूप, ह्यावरच कचऱ्याचे सतत होणे अवलंबून असल्याने ही क्रिया अत्यंत महत्त्वाची आहे. पाण्याने मिजलेला कचरा २०० टन आकाराच्या हौदांत भरला जातो. हे हौद बंद करून त्यांत दाबाखालील हवा भरण्यांत येते. त्यामुळे कचऱ्यांत ऊष्ण उत्पन्न होते व कचऱ्यावर रासायनिक क्रिया होण्यास प्रारंभ होतो. १६ दिवसांत साध्या कचऱ्याचे मौन्यवान सत तयार होते. ह्या हौदातील वायू वर सांगितलेल्या पाण्याचे साठ्यांत मुद्दाम सोडण्यांत येतात. अशा प्रकारे पाण्यातील जंतूंचा पुरवठा कायम राखण्यांत येतो. तयार होणारे सत उत्कृष्ट दर्जाचे असते व त्यास इतकी मागणी असते, की ते तयार होतांच बाहेर उभ्या असलेल्या मालाच्या लॅन्यांत भरून गिऱ्हाइकाकडे रवाना होते.

कचऱ्यातून निवडून काढलेल्या जिनसा त्यासंबंधातील कारखान्यांत उपयोगी पडाव्या ह्या दृष्टीने त्यांचेवर क्रिया करण्यांत येतात. कचऱ्यांत कोणता जिन्नस सांपडत नाही, हेच सांगणे कठीण आहे. टायर्स, फर्निचर, घड्याळे, सतरंज्या, साव पदार्थ, इत्यादीहि त्यांत असतात. चांगला कागद कागदाच्या गिरण्यांकडे पाठविला जातो, त्यांचा नवा कागद बनविता येतो. स्वच्छ वर्तमानपत्रांचाहि नवा कागद होऊ शकतो. वाईट प्रकारच्या कागदापासून पुढ्याचे कागद वगैरे होऊ शकतात. हाडांपासून टिक बनविण्यांत येतो. घाटल्या व बरण्या मोरंब्याच्या कारखान्यांस उपयोगी असतात. कचऱ्यापासून अचंबा घाटण्याजोग्या नव्या वस्तू होऊ शकतात.

चीनची हिंदुस्थानातील खरेदी

चीनी सरकारने पेकिन सिंडिकेट लि. च्या मार्फत हिंदुस्थानांत २३ कोटी रुपये किंमतीच्या मालाचे खरेदीच्या ऑर्डरी दिल्या आहेत. ह्यातील मुख्य बाबी म्हणजे कापड, सूत, पेट्रोल व किरकोळ यंत्रसामुग्री ह्या होत. बहुतेक सर्व खरेदी ब्रिटिश सरकारने केलेल्या पैशाच्या देवघेवीच्या व्यवस्थेस अनुसरून होते व कांही खरेदी रोखीनेहि केलेली जाते. चीनी सरकारास हव्या असलेल्या किरकोळ जिनसा सुद्धा मिळवून देण्याची व्यवस्था हिंदुस्थान सरकार करित असते.

इन्कमटॅक्स खात्याच्या अधिकाऱ्याकडे करावयाच्या अर्जास लागणाऱ्या स्टॅप व कोर्ट-फीसंबंधी आवश्यक माहिती

(लेखक:—श्री. के. बा. गजेंद्रगडकर, वकील, सातारा)

ऑफिडेव्हिट म्हणजे शपथेवर कोणतीही गोष्ट सांगणे होय. इन्कमटॅक्स खात्याचे अधिकारी म्हणजे इन्कमटॅक्स ऑफिसर, असिस्टंट इन्कमटॅक्स कमिशनर अथवा इन्कमटॅक्स कमिशनर ह्यांचेपुढे अर्ज करणे झाल्यास ते दोन रुपयाच्या स्टॅपावर केले पाहिजेत. इन्कमटॅक्स खात्याचे कोणीही अंमलदार हे 'कोर्ट' या सदराखाली येऊ शकत नाहीत. म्हणून स्टॅप अॅक्ट शेड्यूल १ कलम ४ ब्यामध्ये सांगितल्याप्रमाणे ऑफिडेव्हिटास रुपये दोनचा स्टॅप लाविला पाहिजे.

२. एखाद्या इसमाने इन्कमटॅक्स ऑफिसरपुढे काम करण्यास लायख असणाऱ्या वकिलास मुखत्यारपत्र अगर वकीलपत्र दिले तर त्यास फक्त जरूर ती कोर्ट फी लागेल. उदाहरणार्थ, मुंबई इलाख्यांत इन्कमटॅक्स ऑफिसर अथवा असिस्टंट इन्कमटॅक्स कमिशनर यांचेपुढे काम करण्याकरिता वकीलपत्रास आठ आण्याचे कोर्ट-फी तिकीट लागेल. परंतु इन्कमटॅक्स ट्रायब्यूनलपुढे अगर हायकोर्टात काम करण्याकरिता वकीलपत्रास दोन रुपयांचे तिकीट लागेल. मध्यप्रांतांत अनुक्रमे बारा आणे व दोन रुपये आठ आण्याचे कोर्ट-फी तिकीट वकीलपत्रास लावावे लागेल. इन्कमटॅक्स कायद्याच्या कलम ६१ प्रमाणे ज्यांना इन्कमटॅक्स खात्याच्या अधिकाऱ्यापुढे काम चालविण्याची परवानगी आहे अशा लोकांव्यतिरिक्त दुसऱ्या कोणास आपल्याकरिता हजर राहून काम चालविण्यास मुखत्यारपत्र देणे असल्यास दोन रुपये स्टॅपावर मुखत्यारपत्र लिहून द्यावे लागेल. अशा माणसांनी दिलेले जबाब अगर केलेले स्पष्टीकरण मुखत्यारपत्र देणारावर बंधनकारक होईल. परंतु नुसते जमाखर्च हजर करणे अगर जमाखर्चाचा तपशील सांगणे ह्यांकरिता एखादा माणूस आपण इन्कमटॅक्स ऑफिसरकडे पाठविल्यास त्यास मुखत्यारपत्राची जरूर नाही. असा माणूस फक्त जमाखर्च वहाचा रखवालदार किंवा काळजी घेणारा (Custodian) असे समजण्यांत येईल. त्यांनी दिलेले जबाब मूळ मालकावर बंधनकारक होणार नाहीत.

३. इन्कमटॅक्स कामांतील कोणत्याही हुकुमाची नकल अगर हजर केलेल्या जमाखर्चाच्या उतान्याची नकल दुसऱ्या कोणत्याही कामांत गुदरणे झाल्यास ३६० शब्दांस अगर त्याच्या कोणत्याही भागास आठ आणे ह्या दराने त्या नकलेच्या कामदास कोर्ट फी स्टॅप लाविला पाहिजे.

४ इन्कमटॅक्सची आकारणी केलेला हुकूम, इन्कमटॅक्स वाढविण्याबद्दल केलेला हुकूम, २५ कलमान्वये दंड करण्याबद्दल केलेला हुकूम किंवा अपील कोर्टाने केलेला हुकूम ह्या सर्व हुकुमाच्या नकलेस अशा नकला दुसऱ्या कोणत्याही कामांत गुदरणे झाल्यास त्यांना कोर्टफीचे तिकीट खालीलप्रमाणे लाविले पाहिजे. जर असे हुकूम हायकोर्टाव्यतिरिक्त दुसऱ्या कोणीही केले असतील तर ५० रुपयांपर्यंत झालेल्या हुकुमाच्या नकलेस चार आणेचे कोर्ट-फी तिकीट व पन्नास रुपयांपुढे झालेल्या हुकुमाच्या नकलेस आठ आण्याचे तिकीट लावावे लागेल. असा

हुकूम हायकोर्टाने केला असल्यास त्यास एक रुपयाचे कोर्ट-फी तिकीट लावावे लागेल.

५. कर बसल्याबद्दल जो हुकूम इन्कमटॅक्स ऑफिसरकडून येतो त्याची नकल विनामूल्य मिळू शकते. परंतु ती नकल जर अपील अर्जाबरोबर गुदरावयाची असेल तर त्या नकलेस योग्य ते कोर्ट फीचे तिकीट लाविले पाहिजे.

६. इन्कमटॅक्स अधिकाऱ्याकडे कोणत्याही कागदाची नकल मिळण्याबद्दल करावयाच्या अर्जास दोन आण्याचे कोर्ट फी तिकीट लावावे लागेल.

७. इन्कमटॅक्स ऑफिसराने केलेल्या हुकुमाविरुद्ध जर अपील करावयाचे असेल तर त्या अपिलाच्या अर्जास आठ आण्याचे कोर्ट-फी तिकीट लावावे लागेल. परंतु कमिशनरकडे जर ३३ कलमान्वये तपासणी अर्ज करावयाचा असेल तर अशा अर्जास कोर्ट-फी तिकीट लागणार नाही. त्याचप्रमाणे एकदां कर भरला असेल तर तो परत मिळण्याकरिता कलम ४८, ४८ अ व ४९ या कलमान्वये अर्ज करणे असेल तर त्या अर्जास कोर्ट-फी तिकीट लागणार नाही.

मुंबई प्रांतांतील जन्म-मृत्यु

मुंबई प्रांताची एकूण लोकसंख्या सुमारे २ कोटी, १३ लक्ष आहे. १९४० मध्ये प्रांतांत एकूण ७,५५,८१७ जन्म नोंदले गेले व मृत्यूंची संख्या ५,०१,४६५ भरली. म्हणजे जननाचे व मृत्यूचे दर हजारी प्रमाण अनुक्रमे ३७.५१ व २४.८९ पडले. भडोच जिल्ह्यांत जननाचे प्रमाण सर्वांत अधिक (५३.४८) व मुंबई उपनगर जिल्ह्यांत सर्वांत कमी (३०.७५) आढळले. मुळशी पेट्यांत जननाचे प्रमाण ६९.७१ होते, तर दक्षिण बसई तालुक्यांत ते १९.८२ होते. मुंबई शहरांत एकूण ३८,८३३ जन्म झाले, म्हणजे तेथे प्रमाण ३२.३४ पडले. प्रांतांतील एकूण जन्मांमध्ये प्रत्येक १०० मुलीस १०६.२२ मुलगे, असे प्रमाण आहे. १९४० साली एकूण ५,०१,०६५ मृत्यू घडले. मृत्यूचे प्रमाणांत अहमदाबाद व भडोच ह्यांचा अनुक्रम वर लागला. रत्नागिरी व मुंबई उपनगर ह्या जिल्ह्यांत मृत्यूचे प्रमाण सर्वांत कमी असल्याचे आढळले. एकूण मृत्यूपेक्षा जन्मांची संख्या २,५४,३५२ ने ज्यास्त भरली, म्हणजे लोकसंख्येत १.४१% वाढ झाली. एका वर्षाखालील बालकांच्या मृत्यूंची संख्या १,२८,१०३; म्हणजे हजार जन्मांमध्ये १६९.३६ इतकी भरली. १९३१ साली हेच आकडे अनुक्रमे १,११,४२५ व १५२.९०% असे होते.

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी
असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल को-ऑपरेटिव्ह
बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी-सर विठ्ठलदास ठाकरसी मेमोरिअल बिल्डिंग
९, बेक हाउस लेन, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि. पुणे)	१८ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा (" सातारा)	१९ विरमगाव (" अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर (" ")	२० धुळे (" प. सानदेश)
४ कन्हाड (" ")	२१ दोंडाईचे (" ")
५ तासगाव (" ")	२२ शिरपूर (" ")
६ किलोस्करवाडी (" ")	२३ शहादे (" ")
७ शिराळे (" ")	२४ नंदुरबार (" ")
८ फारेगाव (" ")	२५ साक्री (" ")
९ वाई (" ")	२६ शिंदसेडे (" ")
१० अहमदनगर (" अहमदनगर)	२७ तळोदे (" ")
११ शेवगाव (" ")	२८ मालेगाव (" नाशिक)
१२ कोपरगाव (" ")	२९ सटाणा (" ")
१३ बेलापूर (" ")	३० कळवण (" ")
१४ राहुरी (" ")	३१ लासलगाव (" ")
१५ भिवंडी (" ठाणे)	३२ नांदगाव (" ")
१६ पालघर (" ")	३३ दोहद (" पंचमहाल)
१७ कल्याण (" ")	३४ कालोड (" ")

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेविंग बँक ठेवी
स्वीकारल्या जातात

आणि

इलाख्यातील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा
व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर् शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा.

व्ही. पल. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

- १ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
- २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
- ३ व्यापारी उलाढाली
- ४ सहकार

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधे

दुर्मिळ व महाग झाली

पण

भिण्याचे कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने
तयार केलेली

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालजीवन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅंडर्ड व लोकप्रिय औषधे सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरून लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
शेअर्स व औषधे मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.